

Da Statens Arkiver blev effektive

AF

LISELOTTE J. CHRISTENSEN

Det kræver held at få penge til nye magasiner. Men det forudsætter også, at bevilgende myndigheder er overbevist om, at arkiverne lever op til forventningerne om, at der bliver økonomiseret med de ressourcer, der skal anvendes i forbindelse med bevaringen.¹

Rigsarkivar Johan Peter Noack, 2006

Når en hvilken som helst offentlig eller privat instans er i aktion, bliver der produceret mening – mening, der efterlader sig spor, som vi har brug for af praktisk-administrative, juridiske, forskningsmæssige og identitetsfilosofiske grunde. Det er derfor, vi har arkiver.

Men hvad er det for spor, vi har til vores rådighed, og hvilken del heraf vil vi efterlade til vore efterkommere? Denne artikel vil argumentere for, at Statens Arkiver de sidste 15 år har fulgt en bevarings- og kassationspolitik, som udspringer af en tankegang med konstant fokus på målbare resultater. Høje kassationsprocenter er blevet et attraktivt middel til at nå disse mål, og reduktion er kommet i centrum, ikke bare i forhold til arkivaliers fysiske omfang, men i alle aspekter af arbejdet med bevaring og kassation (herefter: b/k). Tankegangen udspringer af et behov for at handle og rydde op. I det officielle Danmark bliver der derfor i dag bevaret efter mindstemål. Der kasseres så langt ind til benet af, hvad der er forskningsmæssigt forsvarligt, at grænsen for forsvarligheden bør diskuteres.²

1 Johan Peter Noack 2006, »Kortfattede svarbemærkninger«, Arkivforeningens kassationsseminar 2. november 2006, s. 4 (tidligere tilgængelig via www.arkivforeningen.dk); et eksemplar af dokumentet beror hos Arkivforeningen).

2 I bemærkningerne til lovforslaget til den danske arkivlov 1992 hedder det: »Der skal kasseres indtil grænsen for, hvad der er forsvarligt...« (*Folketingstidende* 1991-1992, tillæg A, bind III, s. 4069).

Danmark bugner af information, og der er hverken økonomi eller politisk vilje til at bevare det hele. Mange har ment, at problemet bliver løst med overgangen til digitale medier, men også elektronikken frembyder udfordringer, som ingen havde forudset. Diskussionen handler ikke om totalbevaring, for det ville være for omfattende at bevare det hele, både når det gælder papir og elektroniske arkivalier. Det er et spørgsmål om, hvad der skal bevares, hvor meget og hvorfor.

Denne artikel bygger på en undersøgelse, jeg har foretaget under mit praktikophold på Københavns Stadsarkiv. Jeg har analyseret, hvilke tanker der ligger til grund for den bevarings- og kassationspolitik, der bliver og er blevet ført i Statens Arkiver, og jeg har set på, hvilke konsekvenser den førte politik har. For at begrænse undersøgelsens omfang har jeg fokuseret på behandlingen af sygehusenes patientjournaler. Patientjournaler blev udvalgt, fordi de udgør et enestående arkivmateriale, der kan bruges til at dække mange forskellige aspekter, som rækker langt ind i det danske samfund. De kan ikke kun vise sygdommes forløb og behandlingsformer, men også sociale sammenhænge, sygdomsopfattelser og normative handlingsmønstre, ligesom de afspejler politiske, økonomiske og sociale tiltag. Ikke kun læger, men også faggrupper som historikere og sociologer har stor gavn af denne arkivaliegruppe. Fordi patientjournaler har denne unikke karakter, har de i høj grad været genstand for b/k-diskussioner i Statens Arkiver, og man får derfor et særligt godt indtryk af de holdningsændringer, der er sket i arkivvæsenet, ved netop at fokusere på denne gruppe.

I 2006 udgav arkivforeningen *At vogte kulturarven eller at slette alle spor – om arbejdet med den danske bevaringsstrategi* i to bind. Bidragyderne er fortrinsvis medarbejdere i Statens Arkiver og stadsarkivarer, men også andre forskere, herunder læger, har bidraget. Bøgerne giver en oversigt over dansk b/k-strategi især i nyere tid, og de indeholder tillige debatartikler, som til dels forholder sig kritisk til Statens Arkivers nuværende b/k-politik. Det er især den høje kassationsprocent og bevaring efter et såkaldt repræsentativt udsnit efter fødselsdato, som er genstand for kritik, både i forhold til b/k-politikken generelt, men også specifikt i forhold til patientjournaler.³

I Norge har man foretaget en omfattende undersøgelse af bevaring og kassation i norsk lokalforvaltning, hovedsagelig dækkende perioden 1850-1999. Projektdeltagerne, Synøve Bringslid, Ivar Oftedal, Maria

3 Bd. 1 redigeret af Elisabeth Bloch og Christian Larsen, bd. 2 af Arkivforeningens bestyrelse. Se bl.a. artiklerne af Anders Sode-Pedersen bd. 1, s. 11, Henrik D. Gautier og Asbjørn Hellum, bd. 2, s. 29, og Ib Søgård, bd. 2, s. 91.

Press og Torkel Thime er alle arkivarer i det norske arkivvæsen. Bogen »*Ti der var papir overalt*« fra 2009, som er en sammenfatning af undersøgelsen, giver en gennemgang af, hvordan kassationsarbejdet generelt har været tænkt og praktiseret gennem tiderne inden for både arkivvæsenet og statsforvaltningen. I den sammenhæng bliver blandt andet forskellige kassationsmetoder og argumenter for samme analyseret.⁴

I forbindelse med min undersøgelse har jeg set på forskellige bestemmelser for bevaring og kassation af arkivalier og på nogle af de betænkninger, som lægger op til bestemmelserne, samt forskellige interne vejledninger for b/k, herunder *Den Hemmelige Rapport. Bevarings- og kassationsarbejdet i Rigsarkivet* fra 2002.⁵ Jeg har tillige læst sammendrag af seminarer afholdt i Statens Arkiver om b/k. Statens Arkiver har i flere omgange igangsat store undersøgelser, som skulle danne grundlag for b/k-bestemmelser på sygehusområdet. I den forbindelse har Rigsarkivet været meget hjælpsomme med at identificere to sæt sagsakter og stille dem til min rådighed. Sagerne indeholder blandt andet korrespondance, overvejelser, notater og opmålinger, der fører op til de b/k-forslag, som blev offentliggjort i 1989, 1996 og 2003.⁶ Jeg har læst forskellige artikler om b/k bragt i fag- og dagblade og ført samtaler med personer ansat i Rigsarkivet og Region Hovedstaden.⁷ Til sidst har jeg foretaget en rundringning til forskellige hospitaler for at få et indtryk af, hvordan b/k-bestemmelserne bliver fulgt i praksis i dag.

På baggrund af dette materiale, vil jeg i denne artikel vise, hvordan arkivvæsenets tanker flyttede sig fra at have fokus på arkivaliers anvendelsesmuligheder til fokus på hyldemetre, kassationsprocenter og resourcebesparelser. Jeg vil desuden sammenholde den førte bevaringsstrategi med den bevaring af patientjournaler, der faktisk foregår på sygehusene i dag.

4 Synøve Bringslid, Ivar Oftedal, Maria Press og Torkil Thime 2009, »*Ti der var papir overalt*«. *Bevaring og kassasjon av arkiver i norsk lokalforvaltning på 18- og 1900-tallet*. Riksarkivarens skriftserie nr. 31.

5 *Den Hemmelige Rapport* var ikke hemmelig, men fik navnet af de arkivarer, som ikke deltog i møderne i forbindelse med rapportens tilblivelse (s. 4).

6 Journalsagerne 1992-233-4 og 2001-3422-001, Rigsarkivet.

7 Fra Rigsarkivet har jeg talt med chefkonsulent Jan Kanstrup og chefkonsulent og leder af Sektionen for digital arkivering (DIARK) Jan Dalsten Sørensen, foruden arkivar og seniorforsker Erik Gøbel og specialkonsulent Mette Hall-Andersen. Jeg kontaktede også forhenværende rigsarkivar Johan Peter Noack for at diskutere mine resultater med ham, men da han nu er pensioneret, foretrak han ikke at mødes. Jeg har haft møde med projektleder og it-arkitekt Mikael Zebbelin Poulsen, Region Hovedstaden, om de nye e-patientjournaler.

Den undersøgende periode

Johan Hvidtfeldt, landsarkivar i Viborg fra 1948, var rigsarkivar 1963-1978 – en tid, hvor det voksende antal hyldemetre begyndte at blive et problem. Der var ikke noget nyt i hverken at kassere eller at tale om at kassere, men Hvidtfeldt var den første, som for alvor beskæftigede sig med systematiske bevarings- og kassationsplaner. Ifølge ham var den store udfordring for arkivet i første omgang, at få et overblik over, hvad der eksisterede af arkivalier. Først derefter kunne man tage fat på kassationsspørgsmålet.⁸ Overblikket manglede blandt andet, fordi arkivalierne hos myndighederne blev henlagt kronologisk, dvs. sagerne blev gemt i den rækkefølge, de blev registreret, uden hensyn til deres indhold eller betydning.⁹ J. Hvidtfeldt ville væk fra det system og i stedet indføre en systematisk emneopdeling af sagerne.¹⁰ I hans optik var den første store opgave derfor at få et samarbejde i gang med myndighederne om deres arkiveringssystem.¹¹

B/k-problematikken blev angrebet fra to vinkler. For det første blev der i 1963 oprettet en sektion direkte under Rigsarkivaren, bestående af to arkivarer, der skulle tage sig af udarbejdelse og godkendelse af journalplaner og kassation.¹² For det andet blev der opmuntret til diskussion om emnet. Herudfra skulle der skabes et overblik over feltet med henblik på at kunne vælge de mest velegnede kassationsmetoder.¹³

Inspireret af den amerikanske historiker og arkivar T. R. Schellenbergs teorier om bevaring og kassation af arkivalier tog diskussionerne i 1970'erne udgangspunkt i arkivaliernes genanvendelsesværdi, som indeholdt to aspekter, det processuelle og det informative.¹⁴ Det processuelle aspekt sigter for det første til arkivaliernes konkrete ophavssituation og den umiddelbare dokumentation af kildens tilblivelse. For det

8 Johan Hvidtfeldt 1966, »Tanker om kassation«, *Arkiv* bd. 1, s. 6; Harald Jørgensen 1981, »Et landsarkiv og dets opgaver. Nogle erindringsblade fra det sjællandske landsarkiv 1962-77«, *Nordisk Arkivkundskab* nr. 10, s. 28; *Meddelelser om Rigsarkivet og Landsarkiverne for årene 1956-1960*, København 1961, s. 67.

9 Kassation og bevaring af arkivalier, intern vejledning 1979, Rigsarkivets 2. afdeling, s. 40.

10 Kassation og bevaring af arkivalier 1979, s. 42; Else Hansen 2006, »Principper for bevaring og kassation. Diskussionen i Danmark efter 1966«, *At vogte kulturarven*, bd. 1, s. 53; Jørgensen 1981, s. 28.

11 *Meddelelser om Rigsarkivet og Landsarkiverne for årene 1961-1965*, København 1968, s. 67.

12 Else Hansen 2006, s. 53.

13 *Kassation af arkivalier. Arkivforeningens seminar III, Søhus Højskole, 9.-11. maj 1969*, København 1970, s. 3; Else Hansen 2006, s. 51f.

14 Theodore R. Schellenberg 1956, »The Appraisal of Modern Public Records«, *Bulletins of the National Archives*, nr. 8, s. 239, 254; Kassation og bevaring af arkivalier 1979, s. 17f.; Anders Sode-Pedersen 2006, »Tekstreduktion og historiesyn. Et forsøg på dekonstruktion af den klassiske danske kassationsdiskurs«, *At vogte kulturarven* bd. 1, s. 18.

andet sigter det til arkivaliernes belysning af den administrative proces og myndighedernes håndtering af opgaverne. Det informative aspekt sigter til de informationer, som ligger uden for den administrative proces, dvs. samtlige områder af arkivaliernes dokumentationsmuligheder, omfattende både den arkivskabende myndigheds virke og trådene herfra ud i samfundet.¹⁵ Forenklet sagt kan denne skelnen sammenlignes med historikeren Kristian Erslevs klassiske opdeling af kilden som levn og beretning.

Uden at gå for dybt ind i de teoretiske overvejelser, som prægede den arkivfaglige debat i 1970'erne, er vi, for at kunne forstå den b/k-politik, som bliver ført i dag, nødt til at se på, hvad diskussionerne grundlæggende handlede om.

Diskussionerne i 1970'erne

Både arkivfaglige og historiefaglige synspunkter prægede 1970'ernes debat om bevaring og kassation. Synspunkterne blev bl.a. fremsat på et historikermøde i Odense 1969. I de år var historiefaget meget påvirket af kvantitative undersøgelsesmetoder.¹⁶ Disse kom til at stå stærkest i diskussionerne, blandt andet fordi der fremkom konkrete forslag, som var overskuelige og gav store kassationsmuligheder.

Arkivarerne ville væk fra de subjektive vurderinger over til mere objektive udvælgelseskriterier. De informationer, som lå i de processuelle aspekter, blev diskuteret indgående, mens diskussionen om de informative aspekter især kom til at dreje sig om repræsentativitet.¹⁷ Det var netop i den periode, at det repræsentative udsnit blev præsenteret som en kassationsmetode.¹⁸

Et repræsentativt udsnit blev betragtet som tilstrækkeligt ved bevaring af enstypesager/personsager.¹⁹ Enstypesager kan defineres som sager, der alle behandler samme emne, men adskiller sig fra hverandre ved at omhandle forskellige personer, steder eller ting. Som eksempel kan nævnes kommunale sociale sager, byggesager eller patientjournaler. De er ofte udformet i skemaform. Man ville gennem et repræsentativt udsnit kunne opnå høje kassationsprocenter af disse sager, fordi

¹⁵ *Den Hemmelige Rapport*, s. 6, 76f. På grund af begrebsforbistring valgte deltagerne i møderne omkring Den Hemmelige Rapport at opfinde nye begreber, men da Schellenbergs begreber stadig bruges indimellem, har jeg valgt at holde fast i hans skelnen.

¹⁶ Else Hansen 2006, s. 58.

¹⁷ Else Hansen 2006, s. 57.

¹⁸ *Kassation af arkivalier* 1970, s. 23; Helle Linde 1971, »Kassation i personsager«, *Arkiv* bd. 4, s. 321-327; Anders Sode-Pedersen 2006, s. 31.

¹⁹ *Kassation af arkivalier* 1970, s. 23; Linde 1971, s. 322.

man kun behøvede at bevare dele af primærmaterialet. Resten kunne kasseres, hvis helheden var blevet registreret på grundlag af statistisk valide kriterier.

Der blev præsenteret forskellige udvælgelsesmetoder og procentsatser. Et udsnit efter udvalgte årgange, som for eksempel hvert femte eller hvert tiende år – også kaldet periodiske udvalg – blev foreslået, men betragtet som problematisk, fordi de mellemliggende år ville gå helt tabt.²⁰ Et andet forslag var at udvælge et geografisk område, hvor man totalbevarede data – også kaldet intensivdataområde – men også den metode blev kritiseret for den svaghed, at der intet overhovedet blev bevaret fra områder, som ikke blev udvalgt.²¹ På den måde risikerede man også her at kassere hele sektioner af arkivalier, der måske senere kunne få værdi. I stedet valgte man at give udvalg efter fødselsdato megen opmærksomhed, en metode, som især kom i fokus oven på indførelsen af personnummeret i 1968.²²

Udvælgelse efter fødselsdato kunne ske efter forskellige procentsatser. Valgte man for eksempel alle personer ud, som var født den 1. i hver måned, ville bevaringsprocenten blive ca. 3,3 %. Valgtes de ud, som var født på datoerne den 1. og den 11. i hver måned, ville procenten blive ca. 6,6 %. Tre datoer ville give ca. 10 % og seks datoer ca. 20 %.²³ Men allerede ved den første præsentation af denne metode ved b/k-seminaret i 1969, var man opmærksom på, at den havde sine svagheder. Nogle arkivarer mente rent ud, metoden kunne ødelægge lokal- og socialhistoriske punktundersøgelser.²⁴ I 1970'erne blev især det repræsentative udsnits størrelse, set i forhold til populationsstørrelse, diskuteret indgående. Svagheden ved metoden er, at jo lavere bevaringsprocenten er, jo større skal den undersøgte population være for at sikre en høj grad af sandsynlighed for en stikprøves repræsentativitet.²⁵ I 1990'erne kom endnu et argument i spil. Det blev nu påpeget, at udvælgelse af sager efter et tilfældigt kriterium som fødselsdatoen

20 Linde 1971 s. 323; Jørgensen 1981, s. 46. Dette princip har været anvendt på forskellige arkivaliegrupper, for eksempel kommunernes selvangivelser, hvoraf man bevarer hver 10. årgang.

21 Princippet har været anvendt i kombination med anden bevaringsform. Dette vil blive gennemgået senere i artiklen.

22 Asbjørn Romvig Thomsen 2006, »Da folkeregistreringen blev elektronisk – oprettelsen af CPR«, *Ny viden – gamle ideer. Elektroniske registres indførelse i centraladministrationen*, Odense, s. 68.

23 Linde 1971, s. 325f.

24 *Kassation af arkivalier* 1970, s. 27.

25 Linde, 1971; Harry Christensen 1974, »Hvor repræsentative er repræsentative udsnit?«, *Arkiv* bd. 5, s. 12f; Poul Thestrup 1974, »Om kassationsprincipper for persontypesager«, *Arkiv* bd. 5, s. 80; *Kassation og bevaring af arkivalier* 1979, s. 50ff.

ikke er tilstrækkeligt dækkende, fordi forskere ofte arbejder med systematiske udvalg af sager.²⁶

I løbet af 1970'ernes diskussion blev der fra både de arkivskabende myndigheder og fra arkivarerne selv presset på for at få generelle retningslinjer for bevaring og kassation.²⁷ I 1973 blev en intern vejledning om bevaring og kassation af arkivalier sendt rundt i Rigsarkivets 2. afdeling, den nuværende b/k-afdeling. Den fik ikke rigsarkivarens godkendelse og var således ikke retningsgivende for landsarkivernes bevarings- og kassationsvurderinger. Dokumentet forblev blot vejledende, og i forhold til sygehusene manglede der konkrete forslag til, hvordan man skulle kassere i specifikke arkivalier. I første omgang kom der altså ikke noget konkret ud af diskussionerne i 1970'erne, og så længe der manglede retningslinjer, var forvaltningerne nødt til at totalbevare.

Allerede i 1902 blev det vedtaget, at offentlige myndigheder og institutioner ikke måtte kassere uden at have konsulteret arkivvæsnet først, hvilket tillige gjaldt kommunale arkivalier fra 1945 og frem.²⁸ Det var i sidste ende rigsarkivarens ansvar at få gjort noget ved problemet. Bestemmelserne har altid været tænkt som minimumsbestemmelser, og det har derfor altid forholdt sig sådan, at hvis en kommune eller et sygehus vælger at bevare mere, må de gerne det. De skal så bare selv skabe plads og midler til den valgte ekstrabevaring, da arkivvæsnet normalt kun er villig til at modtage de arkivalier, som er omfattet af bevaringsbestemmelserne.

I J. Hvidtfeldts periode som rigsarkivar var det faglige fokus altså på at danne sig overblik, både i forhold til den konkrete arkivaliesituation i landet, men også i forhold til teoretiske forestillinger vedrørende bevaring og kassation.

Den kvantitative metode forfines

Den hidtidige leder af erhvervsarkivet i Aarhus, Vagn Dybdahl, tiltrådte som rigsarkivar i 1979, og samme år kom en revideret udgave af den interne vejledning om bevaring og kassation fra 1973. Selvom den fortsat var et internt redskab i Rigsarkivets 2. afdeling, forblev denne vejledning i mange år den mest grundige gennemgang af principielle

²⁶ Referat af kommunekassationsseminar på Odense rådhus d. 28.4.1995, Arkivforeningens Arkiv, Rigsarkivet. Docent Per Boje, Odense Universitet, gav her en meget præcis beskrivelse af problematikken (s. 8).

²⁷ Hvidtfeldt 1966, s. 8; *Kassation af arkivalier* 1970, s. 2, 4.

²⁸ Hvidtfeldt 1966, s. 4.

retningslinjer for b/k.²⁹ Den store forskel på vejledningen fra 1973 og den reviderede udgave i 1979, er tilføjelsen af et stort afsnit, som detaljeret viser, hvad et repræsentativt udsnit kan og ikke kan. Historiker og arkivar, senere museumsleder Poul Thestrup var forfatteren bag indlægget, hvori han fremstillede forskellige procentsatsers validitet i forhold til populationsstørrelse. Det blev understreget, at hvis en population opdeles på tilstrækkeligt små delpopulationer, er en 3,3 procents stikprøve uanvendelig. Problemet er, at en særligt afgrænset *del* af en stikprøve vil være mindre repræsentativ end stikprøven i sin helhed. Såfremt den udvælgelsesprocent, som er blevet brugt til at skille de bevarede fra de kasserede poster, ikke er høj nok, kan de fremtidige forskningsresultater blive skævvredet i forhold til det originale materiales fordeling. Ifølge Thestrups beregninger bør en stikprøve typisk være på cirka 10 %, hvis man skal lave en undersøgelse af en delpopulation med tilstrækkelig validitet – men igen kommer det an på, hvor stor delpopulationen er.³⁰ Der var altså i vejledningens reviderede udgave en opmærksomhed – som foregreb senere diskussioner – på repræsentationsudtagningens fordele, men også dens begrænsninger set i forhold til størrelsen af en population.

I 1981 indførtes det repræsentative udsnit efter fødselsdato for udvalgte arkivalier i den bekendtgørelse, der kom om kassation i kommunernes arkivalier.³¹ Det repræsentative udsnit blev indført på udvalgte arkivaliegrupper med enstypesager. Tanken var, for det første, at man gennem bevaring efter fødselsdatoer, kan bruge udsnittet til at underbygge en statistisk analyse, og for det andet, at man kan følge den samme person gennem de forskellige forvaltningsmæssige instanser.³² Bestemmelsen byggede på, at man på grund af pladsproblemer var nødt til at kassere i arkivalierne, men nødvendig gjorde det. Denne tilgang bliver understreget i Vagn Dybdahls bog *Arkiverne i samfundet*. Han præsenterer her problemet med den voldsomt voksende arkivdannelse i Danmark som noget, der skal løses gennem anskaffelse af mere magasinplads. Løsningen på pladsproblemerne bliver dermed ikke tænkt i kassationer, men i merbyggeri.³³ Det, som springer mest i øjnene, når man læser vejledningen af 1981, er, at alle arkivaliegrupper blev

29 Else Hansen 2006, s. 51. Først i 2002 udkom *Den Hemmelige Rapport*, som kan ses som et forsøg på at opdatere principper omkring b/k.

30 Kassation og bevaring af arkivalier 1979, s. 50ff.

31 Indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 201 af 29. april 1981 om kassation i kommunernes arkivalier.

32 Kassation og bevaring i kommunearkiver: En vejledning, 1981, Rigsarkivet, s. 7.

33 Vagn Dybdahl 1987, *Arkiverne i samfundet. Artikler og foredrag*, København, s. 13-30.

kvalitetsvurderet hver for sig. Der var forskellige kassationsprocenter, alt efter hvilken værdi en given arkivaliegruppe blev tildelt, og en del arkivalier skulle totalbevares.³⁴ Nogle arkivalier blev bevaret efter andre metoder, som for eksempel periodiske udvalg. Ved en gennemgang af forslagene fandt jeg kun forslag til 3 procents bevaring i to tilfælde³⁵ – resten af bevaringsprocenterne lå på henholdsvis 10 %, 20 %, eller 100 %.³⁶ Man valgte dermed at følge Poul Thestrups estimer af, hvor stor procentsatsen bør være, hvis der skal kunne laves valide undersøgelser af delpopulationer.³⁷

Den konstaterede tendens til, at man på grund af pladsproblemer var nødt til at kassere i arkivalierne, men nødtigt gjorde det, vil vi se gå igen, når vi tager patientjournalerne op til nærmere undersøgelse.

Der må ske noget

I 1992 blev rigsarkivar-embedet overtaget af Johan Peter Noack, tidligere leder af Institut for Grænseregionsforskning i Aabenraa. Der herskede i midten af 1990'erne den opfattelse i Rigsarkivet, at der ikke var blevet opnået særlig mange konkrete mål i de år, der lå forud for Noacks ansættelse.³⁸ Ser vi på, hvad der var blevet gennemført i forhold til denne artikels primære eksempel, sygehusarkivalierne, er det sandt. Som den senere gennemgang vil vise, var der endnu ikke på det tidspunkt blevet gennemført noget konkret, som sygehusene kunne forholde sig til, på trods af, at man i midten af 1990'erne havde været opmærksom på pladsproblemerne omkring patientjournaler i mere end 20 år.

Der lå tillige mange arkivalier ude på forvaltningsstederne, som længe havde været afleveringsmodne, dvs. Statens Arkiver måtte forholde sig til et meget stort afleveringsefterslæb.³⁹ Desuden var det blevet et mål at styrke samarbejdet med de kommunale forvaltninger og få gjort arkivalier mere tilgængelige. På trods af udfærdigelsen af kommunebekendtgørelsen fra 1981, var det et faktum, at der i 1990'erne længe

34 Kassation og bevaring i kommunearkiver 1981, s. 9-30

35 Kassation og bevaring i kommunearkiver 1981. S. 11 omtales tre procents bevaring for personalesager, som ikke er chefstillinger, og s. 15 tilsvarende for socialt materiale, som vedrører pension.

36 Kassation og bevaring i kommunearkiver 1981, se for eksempel s. 13, 15, 21.

37 Kassation og bevaring af arkivalier 1979, s. 48-52.

38 Johan Peter Noack 2006, *Kortfattede svarbemærkninger*, s. 4.

39 Johan Peter Noack 2007, »Kvantitetens omslag til kvalitet. Oplæg til debat om kassationens politik«, John T. Lauridsen og Olaf Olsen (red.), *Umisteligt. Festskrift til Erland Kolding Nielsen*, København, s. 552.

havde manglet retningslinjer for bevaring og kassation af arkivalier både generelt, men i særdeleshed i forhold til sygehusarkivalier.

Som ny rigsarkivar greb Noack problemerne dynamisk an. Det første, han gjorde, var at ansætte en økonomichef. Rigsarkivets 2. afdeling blev tillagt to små afdelinger for privatarkiver og Forsvarets arkiver og fik navneskift til Bevarings- og Kassationsafdeling. Hvidtfeldts lille journaliserings- og kassationssektion med to ansatte, blev efter indførelsen af resultatkontrakterne fra 1995 udvidet med adskillige personer.⁴⁰

Der var i sig selv ikke noget nyt i, at man var opmærksom på, hvad der manglede at blive udrettet i Statens Arkiver. Det nye var tilgangen til problemerne: Den blev meget mere struktureret og fokuseret på gennemførelsen af målsætninger. Målsætningerne blev bundet op på en resultatkontrakt mellem Statens Arkiver og Kulturministeriet.

En resultatkontrakt er ifølge Den Danske Ordbog en »aftale mellem et (bevilgende) ministerium og en (modtagende) offentlig institution hvori en række mål og krav til institutionen fastlægges for en bestemt periode«.⁴¹

Resultatkontrakter blev et almindeligt fænomen i forholdet mellem staten og diverse institutioner op gennem 1990'erne,⁴² og i Statens Arkiver blev kontrakterne et etableret og tilbagevendende arbejdsredskab. Den første blev formuleret i 1994 og er siden blevet fornyet cirka hver fjerde år.⁴³ Kravene fra politisk side blev mere resultatorienterede end tidligere, hvilket også gjorde Statens Arkiver mere resultatorienteret som institution.

På et internt seminar i Statens Arkiver i 1996 holdt Noack et oplæg til debat om kassationspolitik i talen »Kvantitetens omslag til kvalitet«. Talen blev offentliggjort ti år senere, hvor Noack fastholdt sine synspunkter og lod sine tidligere ord trykke uden ændringer.⁴⁴ Resultatfokuset står som en grundlæggende præmis, bærende for alle argumenter. Hvor han for eksempel taler om samarbejdet med myndighederne, er det resultaterne i form af vejlednings- og informationskampagner og udarbejdelsen af konkrete bestemmelser, der bliver fremhævet.⁴⁵ Taler han om forholdet til regeringen, er fokuset helt og holdent på Statens

40 Else Hansen 2006, s. 50; *Hof og Stat. Kongelig Dansk Hof- og Statskalender. Statshåndbog for Kongeriget Danmark* 1995, s. 588f; samme 1998, spalte 1167; samtale med Jan Kanstrup.

41 *Den Danske Ordbog*, søgeord: resultatkontrakt, www.ordnet.dk/ddo.

42 Poul Olsen »Råd og resultater. Statens Arkiver som resultatkontraktstyrelse«, *Arkiv* 1997 (bd. 2 i ny serie), s. 70; »Kritik af resultatkontrakter«, lokaliseret d. 22. august 2011 på <http://www.dr.dk/Nyheder/Penge/Jobliv/2008/03/25/110624.htm?rss=true>.

43 Noack 2007, s. 551; www.sa.dk, søgeord »resultatkontrakter«.

44 Noack 2007, s. 439.

45 Noack 2007, s. 541.

Arkivers forpligtelse i forhold til opfyldelse af målsætningerne i kontrakten.⁴⁶ I forbindelse med forskningens interesser, bliver det fremhævet, at Statens Arkiver er nødt til at overholde sine forpligtigelser i form af udstedelse af bestemmelser og ved at overholde bevaringsomfanget.⁴⁷ Det hedder, umisforståeligt:

Med andre ord, til bevaring hører kassationer. Det bebudes, at kravet om kassationer kan betyde, at vi ikke får bevaret dækkende dokumentation for alle aspekter. Det må vi se i øjnene.⁴⁸

Noack siger dermed, at ikke alle forskningsbehov kan imødekommes ud fra de kassationsmål, der er blevet sat. Udgangspunktet er opfyldelse af målsætningen – hensynet til arkivaliernes forskningsmæssige værdi bliver af en sekundær karakter.

Noack refererer i 1996 til resultatkontraktens målsætning om at nå en kassationsprocent på 80 %⁴⁹ af den samlede offentlige arkivproduktion – et procenttal, der blev anset for at være meget højt, men ikke umuligt at nå.⁵⁰

I 1996 kom der nye retningslinjer for bevaring og kassation af kommunale arkivalier. På størstedelen af enstypesagerne blev der nu indført bevaring efter tre procents-princippet. Det skete ikke uden modstand, som mundede ud i en mindretalsudtalelse i den betænkning, der gik forud for bestemmelserne.⁵¹ Uenigheden blev fulgt op på et kommunekassationsseminar afholdt på Odense Rådhus i 1995. Diskussionerne omkring de foreslåede ændringer i bevaringen af kommunale arkivalier var intense. Der blev argumenteret lidenskabeligt imod både den foreslåede 3 procents bevaring og en primær udtagning efter

46 Noack 2007, se for eksempel s. 542 og s. 544 og s. 551

47 Noack 2007, s. 542.

48 Noack 2007, s. 543.

49 Det er vigtigt at skelne mellem procentsatserne vedrørende dels den samlede arkivalietilvækst, dels enstypesager.

50 Noack 2007, s. 544, 551.

51 Kommunekassationsudvalget: Bevaring og kassation af kommunale arkivalier. Betænkning afgivet af Udvalget til udarbejdelse af udkast til bekendtgørelse om primærkommunernes arkiver. Intern betænkning, Statens Arkiver 1995, s. 59-66. Kommunekassationsbetænkningen kom til at have stor indflydelse på de følgende års arbejde med bevaring og kassation, bl.a. fordi princippet om bevaringslister blev indført. Betænkningen nævner det, som skal bevares, resten kasseres. Tidligere havde man fulgt den praksis at nævne det, som skulle kasseres, og lade resten bevare. Den nye løsning gav øget kassationsmulighed.

fødselsdato,⁵² men det blev dog i sidste ende de økonomiske argumenter og hensyn, der løb af med sejren.⁵³

I sin tale til Arkivforeningens kassationsseminar november 2006 redegjorde rigsarkivaren for sin opfattelse af Rigsarkivets b/k-politik:

Disse første års samtaler [med fremtrædende politikere og højtstående embedsmænd] gav mig det indtryk, at der måtte ske noget nu. Det gjaldt ikke blot bevarings- og kassationspolitikken, men meget tydeligt også den. Det var et gennemgående ønske, at beslutningsdygtigheden og effektiviteten blev øget. Jeg ved ikke, om det var elvte time, men jeg sporede utålmodighed. Blev det ikke bedre, ville vi gå drøje tider i møde. Der kunne gå nogle år, men så skulle resultaterne vise sig.⁵⁴

Indførelsen af resultatkontraktsystemet var altså ikke blot en formalitet. I 2005 kom en redegørelse om bevaring og kassation fra Kulturministeriet, formuleret af Statens Arkiver og i overensstemmelse med institutionens holdning.⁵⁵ Ifølge redegørelsen måles resultaterne af Statens Arkivers aktiviteter gennem angivelse af dels omfanget af kassationer, dels omfanget og kvaliteten af de arkivalier, der bliver afleveret til Statens Arkiver.⁵⁶

Udarbejdelse af bestemmelser og indhentning af afleveringsefterslæb var blevet to af hovedmålene. En høj kassationsprocent var blevet attraktiv, både fordi den konkret kunne måles gennem de mængdeandele, som ifølge bevaringsbestemmelserne skulle hentes hjem til Statens Arkiver; og fordi den gjorde det lettere at indhente afleveringsefterslæbet. Jo mere der måtte kasseres, jo færre arkivalier skulle hentes hjem til Statens Arkiver. Reduktion var derfor både direkte og indirekte kommet på dagsordenen. Efter resultatkontraktsystemet blev indført, skete der altså en grundlæggende ændring i Statens Arkivers fokus og holdning i forhold til arkivalier.

52 Referat af kommunekassationsseminar på Odense rådhus d. 28.4.1995, Rigsarkivet, Arkivforeningens Arkiv pk. 17, Foreningsmateriale 1992-2005.

53 Noack 2007, s. 550. Udtagning efter udvalgte årgange var et af de alternativer, som var blevet fremsat som et ønske frem for udtagning efter fødselsdato. Men udregninger viste, at denne metode ikke egnede sig til alle typer af sociale personsager, fordi disse sager kunne strække sig over mange år. Se RA, Notat angående: Kommunebevaringscirkulæret: totalbevaring af sociale personsager for udvalgte år, 20.05 1995, Arkivforeningens arkiv, pk. 17.

54 Noack 2006, s. 2.

55 Noack 2006, s. 1.

56 Statens Arkiver 2006, »Redegørelse om bevaring og kassation af offentlige arkivalier og om Statens Arkivers virke i forbindelse hermed«, *At vogte kulturarven*, bind 2, s. 17, 26.

I *At vogte kulturarven* peger arkivar, seniorforsker Else Hansen på den udvikling, der skete i b/k-diskussionerne fra 1966 til i dag, og viser, at »diskussionernes udgangspunkt er blevet forskubbet fra det faglige til et mere politisk niveau i en tid, hvor de politiske krav til arkiverne er blevet stadig mere eksplicite«. ⁵⁷ Det var altså ikke kun den praktiske tilgang til arkivalierne, der havde ændret sig. Selve kassationsdebatten havde også ændret fokus over mod de krav, der nu blev stillet fra omverdenen. Konsekvensen af dette skift blev, at den tidligere tilgang, der havde udgangspunkt i en vurdering af arkivaliernes genanvendelse, blev overskygget af målsætningen om at opnå resultater. Høje kassationsprocenter var blevet et væsentligt til at nå målene.

Jeg vil ud fra ovenstående gennemgang argumentere for, at der fra midten af 1990'erne skete et paradigmeskift i Statens Arkiver, idet tanken om reduktion blev dominerende. Dette udsprang af et fokus på politiske krav om målbare resultater. Når arkivalier efter indførelsen af den første resultatkontrakt i 1994 skulle vurderes, blev det derfor især med udgangspunkt i reduktion. Denne påstand vil jeg underbygge ved min gennemgang af behandlingen af patientjournalerne.

Det økonomiske argument

Spørgsmål om kassationer er jo først og fremmest et spørgsmål om penge [...] Det er også vor pligt at undgå unødvendige udgifter for den danske stat. ⁵⁸

Sådan argumenterede J. Hvidtfeldt, da han i 1966 berørte emnet kassation. Den eneste grund til at kassere i arkivalier er, at det ville blive for dyrt at bevare det hele. Dette er og har været udgangspunkt for alle de kassationer, der er blevet foretaget gennem tiderne, og på den måde er økonomiske hensyn en helt grundlæggende præmis i forbindelse med bevaring og kassation. Men hvor J. Hvidtfeldt i forbindelse med det økonomiske argument fastholdt, at kassationer kun må ske under forudsætning af, at de gældende grundprincipper bliver opretholdt, ⁵⁹ så bliver det økonomiske argument i J.P. Noacks taler kædet sammen med pres fra Kulturministeriet og nødvendigheden af vidtgående kassationer. ⁶⁰

⁵⁷ Else Hansen 2006, s. 64.

⁵⁸ Hvidtfeldt 1966, s. 4.

⁵⁹ Hvidtfeldt 1966, s. 4.

⁶⁰ Se for eksempel Noack 2007, s. 543f; J.P. Noack 1995, »Indledning til kassations-

I sommeren 2005 blev der i Kristeligt Dagblad bragt forskellige kritiske indlæg om Statens Arkivers b/k-politik. Som svar på kritikken af den høje kassationsprocent brugte Noack økonomien som det bærende argument. Økonomien kom til at fungere som en undskyldning, man ikke kan modsige. Det økonomiske argument er blevet brugt igen og igen, når Statens Arkiver skal forklare og forsvare den førte b/k-politik.⁶¹

Men kigger man på, hvad kravet har været fra politisk side, ser det ikke ud til, at det økonomiske pres har været helt så markant. I resultatkontrakten af 1994 blev kravet om kassation af arkivalier sat til 80 %.⁶² Dette blev som sagt anset for at være et meget højt mål.

På trods af at kassationsprocenten senere blev hævet til 85 %, har der, ifølge chefkonsulent Jan Kanstrup, Statens Arkiver, ikke været noget økonomisk pres på Rigsarkivet i forbindelse med udarbejdelsen af bestemmelserne i 1996.⁶³ Han udtaler at:

De 15 % bevaring var i overensstemmelse med en bred (kvalitativ) arkivarkonsensus om, »hvad vi plejede at tage med hjem«.⁶⁴

Kravet om en kassationsprocent på 85 % udsprang altså af, hvad der rutinemæssigt blev kasseret i Statens Arkiver – det var ikke et tal, Kulturministeriet pressede igennem.⁶⁵ Kassationsprocenten for papirarkivalier blev i slutningen af 1990'erne opgjort til cirka 89 %.⁶⁶ Også kravet om en kassationsprocent på 85 % blev altså overgået, hvilket ikke kunne stamme fra et politisk pres. I Statens Arkiver var man klar over, at den høje kassationsprocent stammede fra Statens Arkiver selv. En intern rapport fra maj 2002 gør opmærksom på det ekstra råderum, der reelt eksisterer.⁶⁷

seminar i RA 21. marts 1995«, kopi i forf.s arkiv; Noack 2006, s. 2ff; Morten Mikkelsen, og Morten Pedersen, 2005, »Der skal skæres ind til benet«, *Kristeligt Dagblad* 9. juni 2005, s. 2.

61 Mikkelsen 2005, s. 2; Noack 1995, s. 1; Noack 2006, s. 2; Noack 2007, s. 556; Indstilling om bevaring og kassationsbestemmelser for arkivalier fra kommuner og regioner efter 1. januar 2007, s. 10, lokaliseret d. 6. august 2011 på [http://www.sa.dk/media\(3140,1030\)/Afrapportering.pdf](http://www.sa.dk/media(3140,1030)/Afrapportering.pdf).

62 Noack 2006, s. 2; Noack 2007, s. 551.

63 Jan Kanstrup 2005, »Kronik giver et uretvisende billede af Statens Arkiver«, *Kristeligt Dagblad* 18. juni 2005; Christensen 2010, bilag 1. s. 2; samtale med Jan Kanstrup.

64 Christensen 2010, bilag 1. s. 2.

65 Christensen 2010, bilag 1. s. 2.

66 Jan Kanstrup 2009, »B/K-arbejdet i de nordiske lande«, Nordiske Arkivdage 2009, s. 7, lokaliseret d. 6. august 2011 på http://www.nordiskearkivdager.no/index.php?page_id=878.

67 Mikkelsen 2005, s. 2.

Det økonomiske argument var stærkt og blev brugt, når de høje kassationsprocenter skulle forsvares, men i realiteten endte kassationsprocenten altså med at blive endnu højere end kravet fra politikernes side. Spørgsmålet er hvorfor. Ifølge Jan Kanstrup udsprang det af en konsekvent bevaringsvurdering, men jeg må her anføre en anden mulig resultatorienteret motivation for at presse kassationsprocenten op. J. P. Noack har givet udtryk for, at Statens Arkiver kunne opnå bevillinger til et eftertragtet magasinbyggeri gennem fremvisning af gode resultater i form af besparelser. Opfattelsen var altså den, lader det til, at det, som Statens Arkiver ville få ud af at vise gode resultater, ikke bare var politikernes tilfredshed og velvilje, men en mulighed for at opnå øgede bevillinger.⁶⁸ Det er en form for bonus. En af de ting, som stod øverst på Statens Arkivers ønskeliste, var at få bevillinger til magasinbyggeri.

Det politisk-økonomiske argument blev sat sammen med den førte b/k-politik på trods af, at presset ikke som sådan lå der. Men tanken om det økonomiske pres var med til at etablere, knæsatte og retfærdiggøre de høje kassationsprocenter både inden for og uden for Statens Arkiver. Staten har oprindelig været villig til at betale for en bevaring på 20 %. At bevaringsprocenten kom helt ned på 11 %, havde ikke direkte noget med et økonomisk pres at egøre.

Bevarings- og kassationsmetoder

Som vi har set, blev den repræsentative udvalgsmetode efter fødselsdato introduceret i 1960'erne og -70'erne. Metoden favoriserer data til kvantitative undersøgelser, og den kræver en vis populationsstørrelse som undersøgelsesfelt. Udvalgsmetoden blev anset for værende mere objektiv end tidligere anvendte metoder, og det var netop et ønske at bevæge sig væk fra subjektive udvælgelseskriterier.⁶⁹

Den kvantitative metode, specielt med udtagning efter fødselsdato, hverken var eller er imidlertid de eneste tanker, man har gjort sig vedrørende b/k i Statens Arkiver. Allerede ved b/k-seminaret i 1969 blev der sat spørgsmålstegn ved udtagning efter fødselsdato, men især de lidenskabelige diskussioner, der fandt sted i forbindelse med kommunekassationsudvalgets betænkning fra 1995, viser, at der herskede uenighed. *Den hemmelige rapport* fra 2002 er ligeledes et forsøg på at diskutere, udvikle og inspirere til nye tilgange til b/k. Rapporten viser, hvor vanskeligt det er at få etableret et fælles diskussionsmiljø, fordi

68 Noack 2006, s. 3; Noack 2007, s. 553.

69 Else Hansen 2006, s. 58.

udgangspunktet for arkivarerne er meget forskellige. Der bliver jævnt hen tænkt og præsenteret nye teoretiske tilgange i forhold til b/k,⁷⁰ men det synes ikke umiddelbart at have påvirket den praksis, der er i brug i forhold til patientjournaler. Nedenstående gennemgang viser, at der fortsat bliver bevaret efter den kvantitative metode.

I praktisk forstand var bevaringen efter fødselsdato tiltrækkende nok. Den var overskuelig, og man bevarede arkivalier fra alle steder og alle tider. Ingen geografisk enhed eller tidsperiode ville på den måde blive snydt. Metoden var let at overskue for det personale, der skulle sortere arkivalierne på selve sygehusene, og som tidligere nævnt kunne man få kassationsprocenten meget højt op.

Statens Arkiver giver udtryk for, at den førte b/k-politik ikke udspringer af noget bestemt historiesyn,⁷¹ men dette synes kun til dels at være rigtigt.

Ved så konsekvent at læne sig op ad en bevaringspolitik, der favoriserer kvantitative undersøgelser af store populationer, foretager man også et historiefagligt valg. Når en lav bevaring af for eksempel enstypesager bliver anset for at være tilstrækkelig, må denne tilstrækkelighed forstås i forhold til *noget*. Som jeg har vist, kan dette *noget* være påvirket af et ydre pres i form af et krav om målbare resultater, men det må samtidig finde begrundelse i en bestemt faglig holdning. Arkivalier bliver bevaret ud fra vurderingen af deres genanvendelsesværdi – og genanvendelsesværdien bliver vurderet ud fra en stillingtagen til, hvilke informationer der kan anset for tilstrækkelige til belysning af det danske samfund.

Det er Statens Arkiver, som vurderer, hvad der er fagligt forsvarligt,⁷² men tolkningen af, hvad der er forskningsmæssigt forsvarligt, ændrede sig radikalt op gennem 1990'erne. Et repræsentativt udsnit på tre procent af enstypesager blev indført med det argument, at det var tilstrækkeligt til belysning af større populationer uden stor varians.⁷³ Det har netop hele tiden været påpeget, at populationen skulle være stor, hvis bevaringsprocenten skulle være lav, men hvor det før blev anset for værende problematisk med så lav en bevaringsprocent, blev det nu uden

70 Se for eksempel Else Hansen 2006b, »What is past is Prologue« – et oplæg holdt 19.01.2006 ud fra den canadiske arkivar Terry Cooks teorier om arkivering. Talen kan rekvireres hos Else Hansen, Rigsarkivet.

71 Kanstrup 2005; Kanstrup 2009; Christensen 2010, bilag 1; samtale med Jan Kanstrup.

72 Bemærkninger til lovforslaget til den danske arkivlov 1992, *Folketingstidende* 1991-1992, tillæg A, bind III, sp. 4068.

73 Gautier og Hellum 2006, s. 37.

reservationer anset for at være tilstrækkeligt. Grænserne for metodens anvendelighed blev udvidet i takt med behovet for at skrue kassationsprocenten op, og dermed blev synet på, hvad der kan anses for fagligt tilstrækkeligt, også revideret.

Det faktum, at Statens Arkiver i så udstrakt grad vælger at læne sig op ad én bevaringstype er også udtryk for et metodevalg. Som nævnt er der mange praktiske fordele ved at udvælge en enkelt bevaringsmetode, men man vanskeliggør samtidig andre undersøgelsesmetoder. Professor Per Boje, Syddansk Universitet, påpegede ved seminaret om kommunekassationsbetænkningen i 1995, at mange undersøgelser tager udgangspunkt i et systematisk – ikke i et tilfældigt – udsnit. Med systematiske udsnit mener han: »alle de personer, der opfylder bestemte kriterier – fx tilhører samme erhvervsgruppe eller har samme familiemæssige eller etniske baggrund«. ⁷⁴ Der kan gives et utal af eksempler på undersøgelser, som ville have været vanskeliggjort eller helt umulige at gennemføre, om man kun havde haft et tilfældigt repræsentativt udsnit på 3 % til rådighed. Her skal blot nævnes to. Professor Anne Løkke, Københavns Universitet, bruger for eksempel i sin doktordisputats *Døden i barndommen. Spædbørnsdødelighed og moderniseringsprocesser i Danmark i 1800-1920* både en kvantitativ og en kvalitativ metode. I den kvalitative del analyserer hun blandt andet præsters indberetninger om fødsler, foruden anden medicinsk litteratur. Da hun netop laver en sammenligning af forskellige holdninger til spædbørnsdødelighed forskellige steder i landet, og dermed laver en sammenligning af delpopulationer, ville et 3 procents udsnit ikke have givet tilstrækkeligt valid datakvalitet. Jeg havde selv ikke kunnet gennemføre min undersøgelse af neurastheni-patienter, hvis jeg ikke havde kunnet se på *alle* indlagte med den diagnose på Kommunehospitalet i de tre årgange, som blev udvalgt. Grunden er, at antallet af indlagte med den sygdom var så få – cirka 50 patienter alt i alt på de tre udvalgte årgange – at det ville have været umuligt at klarlægge tendenser ud fra et mindre udsnit baseret på en smal stikprøve trukket fra den totale patientpopulation. ⁷⁵

Der er lavet mange udmærkede kvantitative undersøgelser gennem tiden, og sigtet her er ikke at kritisere metoden i sig selv. Problemet opstår, når forskere ikke længere har mulighed for at variere deres forskning gennem et eget valg af metode og populationsstørrelse. Valget af bevaringsmetode er et valg af, hvilke historier det ifølge projektleder

⁷⁴ Se note 26.

⁷⁵ Undersøgelsen er beskrevet i artiklen »Da nerverne blev elektriske«, i *1066 Tidsskrift for Historie*, 39. årgang, nr. 3, september 2009.

ved Statens Arkiver, Anders Sode-Pedersen »bliver muligt for fremtidens historikere at binde folk på ærmet«. ⁷⁶ Statens Arkiver vælger dermed de spor, fremtidens forskere har mulighed for at udtale sig ud fra. Ved så konsekvent at fokusere på én bestemt bevaringsmetode favoriserer Statens Arkivers med sin b/k-politik et bestemt historiesyn. Anders Sode-Pedersen mener, dette historiesyn blandt andet bunder i en forestilling om, at forvaltningerne i Danmark lever op til Max Webers idealtypiske bureaukrati, og om, at administrationshistorie og politisk historie er historikerens vigtigste virkefelt. ⁷⁷

Men en historiefaglig tilgang, som favoriserer kvantitative undersøgelser, nødvendiggør ikke i sig selv en høj kassationsprocent, og en høj kassationsprocent nødvendiggør ikke en bestemt kassationsmetode. Det kan med andre ord ikke være de historiefaglige synspunkter, der i sig selv har været drivkraften for den meget konsekvente bevaringspolitik. Jeg må derfor atter pege på, at behovet for at producere målbare resultater lader til at være den overordnede drivkraft. Det skal dog tilføjes, at den førte bevaringspolitik historiefagligt bedst kan forsvares, hvis man hierarkisk placerer kvantitative undersøgelser og administrationshistorie og politisk historie i toppen.

B/k-retningslinjer for sygehusenes arkivalier – første forsøg

I det følgende skal det vises, hvilken betydning den førte bevarings- og kassationspolitik helt konkret har haft for håndteringen af patientjournaler.

Sygehusene led allerede i slutningen af 1960'erne af pladsproblemer på grund af de store mængder af patientjournaler, der blev produceret, og de var selv de første til at presse på for at få nogle generelle retningslinjer at kassere efter. ⁷⁸

I januar 1970 nedsatte J. Hvidtfeldt et udvalg med deltagelse af ham selv og landsarkivar Harald Jørgensen, foruden lægelige og amtskommunale repræsentanter. ⁷⁹ Formålet var at få udarbejdet en fælles journalplan for sygehusene, men der opstod uenighed, primært om, hvordan en egentlig sagsdannelse skulle foregå. ⁸⁰ Hospitalernes patientjournaler blev på det tidspunkt henlagt og sorteret efter meget

⁷⁶ Anders Sode-Pedersen 2006, s. 12.

⁷⁷ Anders Sode-Pedersen 2006, s. 24.

⁷⁸ *Meddelelser om Rigsarkivet og Landsarkiverne 1966-75*, Rigsarkivet 1978, s. 409.

⁷⁹ Sst.

⁸⁰ Sag 1992-233-4, læg:1969-udvalg betænkning, Notat af 07.07.1987, s. 1f.

forskellige kriterier. Nogle sygehuse henlagde denne arkivaliegruppe efter udskrivningsdato, andre efter indskrivningsdato, andre igen efter journalnumre eller fødselsdato. Patientjournaler blev af Statens Arkiver anset for at være forskningsmæssigt de værdifuldste,⁸¹ og da man ikke var i stand til at finde et enkelt systematisk grundlag at vurdere ud fra, ville man slet ikke tage stilling til b/k-bestemmelser i denne sammenhæng. Hele initiativet blev opgivet i 1976.⁸² »Nu får sagen nok gå sin skæve gang«, som Hvidtfeldt sagde efter det mislykkede forsøg.⁸³

Det faglige fokus i forhold til patientjournaler var altså i denne periode lagt an på at finde et fælles journaliseringssystem, så der med udgangspunkt heri kunne udformes kassationsbestemmelser. Uden et fælles journaliseringssystem for sygehusene mente man ikke at kunne tage stilling til, hvordan der skulle kasseres i en arkivaliegruppe, der blev tillagt så stor en værdi, som tilfældet var.

B/k-retningslinjer for sygehusenes arkivalier – andet forsøg

På trods af, at patientjournaler flere gange blev benævnt enstypesager eller personsager,⁸⁴ blev de ikke behandlet som sådan. I begyndelsen af 1980'erne var der stadig totalbevaring på denne journalgruppe, da der endnu ikke var vedtaget b/k-bestemmelser for sygehusarkivalier.⁸⁵ Amtsrådsforeningen foranstaltede efter anmodning fra Rigsarkivet i 1980 en spørgeskemaundersøgelse af bevaringsbestanden af patientjournaler ved amtsygehusene. Man var, som i Hvidtfeldts tid,⁸⁶ optaget af, om udskrivningsbreve – også kaldet »epikriser« – kunne erstatte patientjournaler. Det tiltrækkende ved udskrivningsbrevene var, at de, som en sammenskrivning af patientens hospitalsophold, kun fyldte en eller to sider. En komplet patientjournal kunne til sammenligning fylde fra 10 til 180 sider, eller »blade«, som det kaldes i den sammenhæng.⁸⁷ Men udskrivningsbreve var så kortfattede, at de manglede detaljer og

81 *Meddelelser om Rigsarkivet og Landsarkiverne* 1978, s. 410.

82 Sag 1992-233-4, læg:1996-udvalg betænkninger, Notat af 07.07. 1987, s. 1f; Jørgensen 1981, s. 47.

83 Sag 1992-233-4, læg:1996-udvalg betænkninger, Notat af 07.07. 1987, s. 2.

84 Se for eksempel Linde 1971, s. 321; Anna Thestrup 1974 »Kassation i Personsager og familiesager«, *Arkiv* bd. 5, s. 248.

85 Sag 1992-233-4, læg: Interne notater, Notat af 4/3 1987, Notat ved. Bevaring/Kassation Af Patientjournaler Fra Sygehuse, s. 1.

86 *Meddelelser om Rigsarkivet og Landsarkiverne* 1978, s. 410 f.

87 Sag 1992-233-4, læg: Indlån fra Gentofte, Indlånte sygejournaler, s. 11/10-1988, s. 4ff.

historik,⁸⁸ og en række overlæger udtalte, at de ikke kunne erstatte originale patientjournaler. Overlægerne udtalelser var medvirkende til, at Rigsarkivet igen indstillede arbejdet med at finde frem til tilfredsstillende kassationsregler for patientjournaler.⁸⁹

B/k-retningslinjer for sygehusenes arkivalier – tredje forsøg

I slutningen af 1980'erne var situationen på nogle sygehuse blevet så desperat, at arkivvæsnet frygtede for ulovlige kassationer.⁹⁰ Fordi der endnu ikke var vedtaget bestemmelser på området, var det stadig påbudt at totalbevare alt arkivmateriale, og hospitalerne var ved at drukne i papir. Rigsarkivet var tvunget til at forholde sig til problemet, og i 1987 blev der derfor indledt en undersøgelse af forholdene omkring sygehusarkivalier med henblik på at lave nogle gældende kassationsregler. Kassation kunne ikke længere undgås.

Overarkivar Erik Stig Jørgensen blev leder for en afdeling, som hovedsagelig tog sig af den store b/k-undersøgelse af sygehusjournaler i 1987, og man gik nu mere praktisk til værks end tidligere, når b/k af patientjournaler skulle vurderes. Undersøgelsen gennemgik mange forskellige aspekter af sygehusenes papirproduktion. Der blev målt hyldecentre, og man diskuterede også denne gang om patientjournalernes udskrivningsbreve kunne erstatte patientjournaler. Igen blev ideen afvist med den begrundelse, at de ikke indeholdt nok information til forskningsbrug.⁹¹

Enstypesager blev i 1981 udvalgt til at skulle bevares efter fødselsdato i bekendtgørelsen for kommunearkivalier. Dette var slet ikke på tale i diskussionerne om bevaringen af patientjournaler. Denne arkivaliegruppe blev betragtet med en aura af betydningsfuldhed og fik ikke samme behandling som andre enstypesager.⁹² Et vidtgående hensyn til den historiske og samfundsvidenskabelige forskning – ikke kun den medicinske – var udgangspunktet for den bevaringsform, man ønskede at indføre for patientjournaler.⁹³ Kassationer af sygehusarkivalier var

88 Se blandt andet: Sag 1992-233-4, læg: SST, brev af 30.06.1988 til medicinaldirektør Palle Juul-Jensen, s. 2, og sag 1992-233-4, læg: SLF, brev af 6/10 1987 til Vagn Dybdahl, s. 2 f, og sag 1992-233-4, læg: SLF, brev af 9. marts 1987, bilag 1, s. 3.

89 Sag 1992-233-4, læg: SLF, brev af 9. marts 1987, bilag 1, s. 3.

90 Sag 1992-233-4, læg: SST, brev af 30.06.1988 til Medicinaldirektør, s. 2, og sag 1992-233-4 læg: Aktuelle henvendelser fra forskellige sygehuse, Notat af 01.06.1988.

91 Sag 1992-233-4, se for eksempel i læg: SLF, Udvalgscommentar 1987.06.10, s. 2 eller i læg: SST, brev fra Dybdahl 30.06.1988, s. 2.

92 Sag 2001-3442, pk. 1, læg: sygehus, Karen Hjort, 20.3.1995, »Sygehussagen«, s. 3.

93 1992-233-4, læg: Interne Notater, Notat af 19/6 1989, s. 4.

blevet en tvingende nødvendighed, men udgangspunktet i kassationsarbejdet var ikke spørgsmålet om, hvor meget man kunne tillade sig at kassere. Det var spørgsmålet om, hvor meget man økonomisk kunne tillade sig at bevare, der dominerede. Et eksempel herpå er diskussionerne om, fra hvilket årstal, man skulle begynde at kassere. Med andre ord, hvor langt kunne man tillade sig at totalbevare til? Hvidtfeldts forslag havde skæringsåret 1920, men i 1980'erne blev det anset for at ligge for tidligt. Der blev foretaget undersøgelser af, hvor mange hyldemetre, der ville blive tilføjet for hvert årti, man lagde til, og i diskussionerne rakte totalbevaringen frem til 1960/70. Men målinger viste, at den tidsramme ville kræve for mange hyldemetre, så i stedet blev 1950 sat som skæringsår for, hvor langt man økonomisk kunne forsvare at totalbevare patientjournaler.⁹⁴

På et møde den 21. juni 1989 mellem Sundhedsstyrelsen, Statens Lægevidenskabelige Forskningsråd og Rigsarkivet, repræsenteret ved Vagn Dybdahl, Erik Stig Jørgensen og arkivar og senere seniorforsker Erik Gøbel, blev der opnået enighed om retningslinjer for bevaring og kassation af patientjournaler.⁹⁵ Patientjournaler skulle bevares efter følgende regler:

- 1) Alle patientjournaler ældre end 1950 totalbevares.
- 2) Fra 1950 og frem bevares et 10 procents repræsentativt udsnit af hele sygehuses eller afdelingers journaler. (Det vil sige, at der skulle totalbevares på udvalgte steder svarende til 10 % af den samlede kommunale⁹⁶ patientjournalmasse i Danmark).
- 3) Alle journaler bevares på sygehusene i op til 25 år, inden der må kasseres i dem.⁹⁷
- 4) Rigshospitalets patientjournaler bevares totalt.⁹⁸ Også psykiatriske patientjournaler totalbevares.

94 Sag 1992-233-4, læg: Interne Notater, Notat af 15.06.1988, til Sagen, s. 2, og sag 1992-233-4, læg Interne Notater, 10. august: Referat af lands- og overarkivarmøde i Rigsarkivet den 14. juni 1988, s. 3.

95 Sag 1992-233-4, læg: Interne Notater, Til landsarkivarerne og overarkivaren for 2. afdeling, 21.06 1989, s. 1.

96 På det tidspunkt blev de fleste hospitaler drevet i kommunalt regi. De blev senere til amtshospitaler, senere igen regionshospitaler. Rigshospitalet og Finseninstitutet er statslige institutioner.

97 Sag 1992-233-4, læg: Interne notater, brev af 21.06.1989 s. 1 ff. Efter lægeloven skulle patientjournaler kun bevares 10 år efter sidste indførsel, men Rigsarkivet satte dette op til 25 år af hensyn til forskningen.

98 Reglerne for Rigshospitalet gjaldt også for Finseninstitutet. I 1980'erne blev instituttet integreret i Rigshospitalet og dets arkivalier dermed omfattet af bestemmelserne om Rigshospitalets arkivalier.

Tankerne bag disse regler var, at man gennem totalbevaring på udvalgte steder bedst kunne tilgodese forskellige former for forskning,⁹⁹ og man trøstede sig allerede på dette tidspunkt med, at arkivalier i digitalt format i fremtiden vil gøre det muligt at totalbevare.¹⁰⁰

Bevaringsbestemmelserne blev formet ud fra, at man her skulle forholde sig til en forskningsmæssigt vigtig arkivaliegruppe, som man på grund af pladsproblemer var nødt til at kassere i. Udgangspunktet var altså hensynet til patientjournalernes bevaringsværdi. Der har naturligvis været en afvejning af pladshensyn, men det overordnede fokus var tanken om patientjournalernes genanvendelsesværdi, og hvor meget man økonomisk kunne tillade sig at bevare.

Der var endelig taget beslutning om, hvordan b/k-reglerne skulle se ud for sygehusarkivalier. Det eneste, der manglede, var at udvælge de sygehuse og afdelinger, hvor der skulle totalbevares. Men inden det blev vedtaget, blev Rigsarkivar-embedet som sagt overtaget af Johan Peter Noack i 1992.

B/k-retningslinjer for sygehusenes arkivalier – fjerde forsøg

Allerede samme år som Noack tiltrådte, blev der oprettet et sygehusudvalg,¹⁰¹ hvis opgave var at komme med en redegørelse for b/k af arkivmateriale for sygehuse.¹⁰²

Udvalget fortsatte ikke det arbejde, der foregik under den tidligere rigsarkivar, men forholdt sig til b/k af sygehusjournaler på ny. Begrundelsen for ikke at følge det foreliggende forslag var, at det ville blive for omfattende at skulle udvælge specifikke sygehuse til totalbevaring.¹⁰³ Også dette udvalg var tiltrukket af tanken om at lade udskrivningsbreve erstatte patientjournaler, men igen blev konklusionen, at det ikke ville være fagligt forsvarligt.¹⁰⁴

99 Sag 1992-233-4, læg: Interne Notater, Notat af 19/6 1989, s. 4.

100 Offentliggørelsen af det endelige forslag skete i Erik Gøbel, »Danske sygehus patientjournaler. Et kassationsforslag«, *Nordisk Arkivnyt* bd. 34, 1989, nr. 3-4, s. 50f.

101 Udvalget bestod af: landsarkivar Grethe Ilsøe, seniorforsker Erik Gøbel, arkivsekretær Ingelise Rahn, landsarkivar Chr. R. Jansen, læge og medlem af Etisk Råd Kirsten Rasmussen og stadsarkivar Henrik Gautier, Københavns Stadsarkiv.

102 Sag 1992-233-4 henlagt under sag 2001-3442, pk. 1, læg: sygehus, Brev til Viborg 5/1 – 1993, s. 5.

103 Sag 1992-233-4 henlagt under sag 2001-3442, pk. 1, læg: sygehus og derefter læg: SMO, Brev til Viborg 5/1 – 1993, s. 8f.

104 Sag 1992-233-4 henlagt under sag 2001-3442, pk. 1, læg: sygehus og derefter læg: SMO, Brev til Viborg 5/1 – 1993, s. 7, og sag 1992-233-4, læg: Diverse, brev til Rigsarkivet fra Grethe Ilsøe af 16. juni 1987, s. 2.

Forskellen mellem forslagene fra 1989 og 1993 ser således ud:

1) Afleveringstidspunktet til Statens Arkiver sættes op fra 25 år til 40 år (der måtte dermed heller ikke kasseres i materialet før 40 år efter sidste indførsel).

2) Bevaringsprocenten på 10 % bevares, men skal nu opnås gennem bevaring efter fødselsdatoer (alle patienter født den 1., 11., og 21. i en måned) – ikke ved udvalg af sygehuse og afdelinger.

3) Der skelnes ikke mellem patientjournaler fra somatiske og psykiatriske hospitaler.

4) Alt materiale fra sygehuse søges nu inddraget – ikke blot patientjournaler, men også det administrative.¹⁰⁵

5) Totalbevaring på Rigshospitalet er stadig et faktum.

Det nye var, at patientjournalerne nu blev bevaret på samme måde som kommunale enstypesager i og med, at de nu skulle bevares efter et repræsentativt udsnit på grundlag af fødselsdato. På den måde mistede de deres aura af betydningsfuldhed. Bevaring efter tre datoer vidner om, at man bibeholdt bevaringsprocenten fra det tidligere forslag på 10 %. Fordelingen blev nu bare af en mere demokratisk natur. Holdningen var, at alle sygehuse skulle bevare lidt, i stedet for, at nogle sygehuse skulle bevare meget. Men på trods af en anden udvælgelsesmetode havde sygehusudvalget de samme grundlæggende tanker om, at en 10 procents bevaring var en nødvendighed, foruden muligheden for at forske i totalbevaret materiale gennem Rigshospitalets arkivalier.

Ændringen i bevaringsformen medførte, at man nu anskuede patientjournaler som én arkivaliegruppe ud af mange. De mistede deres særstatus og blev behandlet på linje med kommunale enstypearkivalier. Det nye forslag byggede på en ensretning af al b/k af enstypesager, både i forhold til forvaltningerne og i forhold til arkivaliegrupperne.

Reduktion

Man havde med forslaget fra 1993 bevæget sig over i at tænke bevaringen af patientjournaler mere kvantitativt, men de regler, som blev vedtaget, og som kom til at gælde, så helt anderledes ud end udvalgets forslag. Bestemmelserne i 1996 fik denne udformning:

¹⁰⁵ Sag 1992-233-4 henlagt under sag 2001-3442, pk. 1, læg: sygehus og derefter læg SMO, Brev til Viborg 5/1 – 1993, s. 5.

- 1) Alle patientjournaler afsluttet d. 31. december 1949 totalbevares.
- 2) Alle patientjournaler, som er afsluttet i perioden 1950-76, og som vedrører personer, der er født den 1. i en måned, bevares (tre procents bevaring).
- 3) Alle udskrivningsbreve afsluttet i perioden 1950-76 bevares.
- 4) Bevaring af sager med principiel karakter samt administrativt materiale.
- 5) Totalbevaring på Rigshospitalet.
- 6) Ti års kassationsfrist (der må kasseres i arkivalier efter ti år).¹⁰⁶

Det endelige forslag blev altså reduceret, for så vidt angår det repræsentative udsnitets størrelse. Bevaring efter én dato, den såkaldte 01-bevaring som dækkede cirka 3, 3 %, var ikke blot blevet indført på sygehusenes arkivalier, men som nævnt også på størstedelen af de kommunale ens-typesager.¹⁰⁷ Denne ændring var radikal, men det mest overraskende er, at der blev indført bevaring af sygehusenes udskrivningsbreve. Ovenstående gennemgang har netop vist, hvordan patientjournalernes udskrivningsbreve siden 1980'erne igen og igen blev afvist som havende selvstændig forskningsmæssig værdi. Selv udvalget af 1993 afviste udskrivningsbrevene, fordi de, som tidligere nævnt, er så kortfattede, at de ikke indeholder historik og detaljer.

I 2003 blev bestemmelserne af 1996 revideret, og der blev nu skåret endnu noget ned i bevaringen af patientjournaler. 01-bevaringen af papirjournaler er bibeholdt, men man bevarer i dag ikke længere udskrivningsbreve efter 1976. I stedet læner man sig op ad de statistiske oplysninger, der findes i Landspatientregisteret. Elektroniske patientjournaler bliver ikke bevaret. Der bliver dog bevaret indscannede papirjournaler, hvis de er gemt i et korrekt dokumentformat. 01-bevaring er også blevet indført på Rigshospitalet, så totalbevaring ikke længere er påkrævet nogen steder i landet.¹⁰⁸ Afskaffelse af totalbevaringen på Rigshospitalet betyder, at der ifølge bestemmelserne nu skulle reduceres kraftigere ved at undlade at bevare efter flere forskellige metoder.

Der skete altså en væsentlig nedskæring i bevaringen af patientjournaler med 1996-bestemmelserne i forhold til tidligere tiders forslag, en nedskæring, som fik endnu en stramning i 2003.

106 *Ministerialtidende* 1996, hæfte 5, s. 71f.

107 Kommunekassationsudvalget: Bevaring og kassation af kommunale arkivalier 1995, s. 33 ff. Foruden patientjournaler blev forslaget om at bevare efter forskellige principper for skadesjournaler, sygeplejejournalernes stamkort, dagslister for skadestuer og administrative arkivalier bibeholdt.

108 *Bekendtgørelse nr. 575 af 16. juni 2003, bilag 6, s. 12*; Bevaring og kassation af arkivalier i amtskommunerne, vejledning 2003, s. 6.

Reduktionsspiral

Ved at følge udviklingen omkring nogle konkrete beslutninger vil jeg vise, hvordan de tilgrundliggende tanker flettede sig ind i og evaluerede de foregående tanker ud fra en tilgang, som hele tiden tager udgangspunkt i størst mulig besparelse. Jeg kunne nævne flere eksempler, men vil af pladmæssige hensyn holde mig til at følge den proces, der vedrører udskrivningsbrevene.

Udskrivningsbrevene var som sagt i arkivarernes søgelys, fordi de fyldte meget lidt i forhold til en komplet patientjournal. Op gennem 1970'erne, 1980'erne og helt frem til 1993 blev de igen og igen afvist som indeholdende tilstrækkelig information til forskningsbrug. Men på trods af det er udskrivningsbrevene taget med i bestemmelserne af 1996. 1992-udvalget var klar over, at nogle læger anså bevaring af udskrivningsbreve som tilstrækkelig, fordi de ikke lagde så meget vægt på patientjournalernes forskningsmæssige værdi, men udvalget valgte at se bort fra det synspunkt.¹⁰⁹ I »Redegørelse for bevaring og kassation« refererer Statens Arkiver til nogle udtalelser fremsat af epidemiologer i forbindelse med udformningen af 1996-bestemmelserne. Ifølge disse læger er udskrivningsbrevene tilstrækkelige til medicinsk forskning, men der angives ingen begrundelse for synspunktet.¹¹⁰ Valget af argument viser dog, at det er den medicinske forskning, der nu overordnet bliver taget hensyn til, når arkivaliers genanvendelsesværdi skal vurderes.

Vi kan kun gisne om, hvorfor Statens Arkiver ændrede strategi og pludselig valgte at lytte til de stemmer, som taler for udskrivningsbrevets selvstændige værdi. Da bevaringen af udskrivningsbreve falder sammen med indførelsen af tre procents bevaringen af patientjournaler, kan man forestille sig, at en ekstraordinær lav bevaringsprocent på den arkivaliegruppe blev mere acceptabel ved samtidig at kunne præsentere en delbevaring af samtlige patientjournaler. Vi kan som sagt ikke vide hvorfor, men faktum er, at accepten af udskrivningsbreve, er et udtryk for, at man nu tillagde dem en værdi, de ikke tidligere blev anset for at have.

I 2001 var det udvalg i Rigsarkivet, som skulle revidere 1996-bestemmelserne – herunder dem om sygehusarkivalierne – bemandet med

109 Sag 1992-233-4 henlagt under sag 2001-3442, pk. 1, læg: sygehus og derefter læg: SMO, Brev til Viborg 5/1 – 1993, s. 7; Bevaring og kassation af kommunale arkivalier (jf. note 107).

110 Statens Arkiver 2006, »Redegørelse om bevaring og kassation af offentlige arkivalier og om Statens Arkivers virke i forbindelse hermed«, *At vogte kulturarven*, bind 2, s. 21.

nye personer.¹¹¹ Det problem, de blandt andet skulle tage stilling til, var, at udtagningen af udskrivningsbreve var meget ressourcekrævende.¹¹² Man vendte sig derfor mod Landspatientregisteret (LPR), der siden 1976 har opsamlet oplysninger om patienter. Specialkonsulent Mette Hall-Andersen gennemfører i *Ny viden – gamle ideer* en analyse af udviklingen af sygehusstatistikkerne fra det papirbaserede indberetningssystem, som har eksisteret siden 1875 til 1985, hvor Landspatientregisteret ifølge Hall-Andersen, havde været i drift i fem år.¹¹³ LPR er et register, som indeholder korte statistiske oplysninger om den enkelte patient, hvor det er muligt at få et overblik over indlæggelser og diagnoser.¹¹⁴ Først i 1985 blev LPR landsdækkende, og ifølge arkivfuldmægtig Ingelise Rahn skal vi frem til år 2000, før databasens kvalitet synes tilfredsstillende.¹¹⁵ Oplysninger om den enkelte patient er fra registerets start til nuværende tidspunkt løbende blevet udvidet.¹¹⁶ Endelig er det tankevækkende, at kassationer af udskrivningsbrevene trådte i kraft, før LPR for alvor dækkede de tabte informationer.

2001-udvalget lavede sammenligninger af de oplysninger, der fandtes i LPR, med oplysningerne i patientjournalernes udskrivningsbreve, og i forbindelse hermed blev forskellige lægers holdninger inddraget i diskussionerne. Tilkendegivelser fra lægelig side rummede modsatte holdninger. To overlæger fra henholdsvis Aalborg og Aarhus ønskede en fortsat bevaring af udskrivningsbreve frem til 1995, fordi de blev anset for at indeholde mere information, end LPR havde i de tidlige år.¹¹⁷ De to lægers holdninger blev ikke afvist, men 2001-udvalget valgte at læne sig op ad et notat, hvor professor i klinisk epidemiologi Thorkild I.A. Sørensen¹¹⁸ hævder, at LPR fra 1977 kan erstatte

111 Projektet har titlen: *Det amtskommunale fællesprojekt* og er journalsag 2001-3422. Medlemmer af udvalget var Jan Dalsten Sørensen (projektleder) samt arkivarerne Jesper Thomassen, Leif Hansen Nielsen, Lone Hedegaard Liljegreen, Annette Østergård Schultz, Ingelise Rahn og Peter Edelholt.

112 Sag 2001-3422-0001-43, pk. 2, læg: Fællesprojekt Amtskommunerne (II) referat af 29. april 2002, s. 4.

113 Mette Hall Andersen 2006, »Sygehusstatistik og Landspatientregister«, *Ny viden – gamle ideer. Elektroniske registres indførelse i centraladministrationen*, s. 150 .

114 Mette Hall Andersen 2006, s. 184f. Se også Sundhedsstyrelsens rapport fra 2003: *Landspatientregisteret gennem 25 år; 1977-2002*, s. 3, lokaliseret d. 6. august 2011 på http://www.sst.dk/publ/tidsskrifter/nyetal/pdf/2003/21_03.pdf.

115 Sag 2001-3422-001-181, pk. 3, læg: Fællesprojekt Amtskommunerne (VI) og derefter læg: Mails vedr. udarbejdelsen af bestemmelser, mail 21. oktober fra Ingelise Rahn.

116 *Landspatientregisteret gennem 25 år 2002*, s. 6.

117 Sag 2001-3422-0001-215, pk. 3, læg: Fællesprojekt Amtskommunerne (VI), mail af 13. nov. 2002 kl. 16.36, og sag 2001-3422-0001-231, pk. 4, læg: Fællesprojekt Amtskommunerne (VII) Afrapportering, s. 25.

118 Daværende direktør for Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi, DIKE.

udskrivningsbreve. En undersøgelse af datavaliditeten i LPR, blev også medtaget i argumentationen.¹¹⁹ 2001-udvalget lænede sig altså op ad de holdninger, der repræsenterer størst besparelse. På trods af, at informationsniveauet blev anset for at være højere i udskrivningsbrevene end i LPR's tidlige år, vedtog udvalget, at informationsniveauet i LPR var tilstrækkeligt allerede fra 1977. Det er ikke bare den løsning, som giver de største besparelser, men også den løsning, som ligger tættest på kanten af, hvad der er fagligt forsvarligt, fordi LPRs oplysningsniveau stadig var under udvikling i de tidlige år.

Udskrivningsbrevene gik altså fra først at blive betragtet som utilstrækkelig information til dernæst at blive betragtet som tilstrækkelig information til endelig at blive betragtet som indeholdende mere information end nødvendigt. På trods af, at de blev kategoriseret som indeholdende mere information, end hvad der var at finde i LPR fra 1977, blev udskrivningsbrevene alligevel fravalgt med den begrundelse, at oplysningsniveauet var tilstrækkeligt.

Forløbet viser, hvordan der med udgangspunkt i størst mulig reduktion og ressourcebesparelse skete en omdefinering af, hvad der er fagligt forsvarligt.

Det digitale format

Lige siden J. Hvidtfeldts tid har tanken om, at elektronisk datalagring skulle overtage papirudgaven af journalerne, eksisteret. Jo længere vi kommer op gennem 1970'erne og 1980'erne, jo stærkere bliver tanken om, at problemet med de mange papirer snart bliver løst.¹²⁰

Elektroniske patientjournaler bevares ikke i dag, eftersom hospitalerne kører med mange forskellige elektroniske systemer, og det ville blive for omfattende at vedligeholde dem alle med henblik på bevaring.¹²¹ Man har derfor i Statens Arkiver ventet på, at udviklingen af et fælles patientoplysningsystem ville løse problemet.¹²²

119 Sag 2001-3422-001-181 pk. 3, læg: Fællesprojekt Amtskommunerne (VI), mail 22 oktober kl. 14.39, og sag 2001-3422-0001-231, pk. 4, læg: Fællesprojekt Amtskommunerne (VII) Afrapportering, s. 25.

120 Se for eksempel: Hvidtfeldt 1966, s. 13; *Kassation af arkivalier* 1970, s. 10f; Sag 1992-233-4, læg: Sundhedsministeriet, brev af 19.07.1989 til Sundhedsministeriet, s. 3; Inge Bundsgård 2006, »The Question of Access: The Right to Social Memory versus the Right to Social Oblivion«, *Archives, Documentation and Institutions of Social Memory*, Ann Arbor, s. 117.

121 Bevaring og kassation af arkivalier hos amtskommunerne 2003, s. 6.

122 Samtale med Jan Dalsten Sørensen.

Det fælles system, som i øjeblikket har størst tilslutning og informationsrigdom, er e-journal med det tekniske navn SUP (Standardiseret Udtræk af Patientjournaler). SUP blev oprettet i forbindelse med strukturreformen i 2006, hvor sygehuse i højere grad end tidligere fik behov for at se data på tværs af de gamle amtsgrænser. SUP/e-journal er således oprettet med det formål, at man kan slå en patient op, som har været indlagt på et andet sygehus, gennemlæse behandlingsforløbet og viderebehandle ud fra dette.¹²³ Regionerne er den arkivansvarlige instans, men SUP/e-journal drives og videreudvikles i dag af MedCom, et samarbejde mellem myndigheder, organisationer og private firmaer med tilknytning til den danske sundhedssektor.¹²⁴

I april 2010 kom Statens Arkiver med et forslag til nye b/k-bestemmelser for blandt andet sygehusarkivalier. Man ville afskaffe bevaringen af alle papirpatientjournaler og scannede patientjournaler efter 2001.¹²⁵ Tanken var, at man fra 2001 ville læne sig op ad de oplysninger, der er samlet i SUP. Problemet ved denne løsning er, at de tidligste poster i SUP er fra år 2000. Selvom alle regioner i dag er tilsluttet databasen, er der forskellige starttidspunkter for, hvornår et sygehus overfører data, og kun et beskedent antal sygehuse har sendt oplysninger til SUP, som går helt tilbage til 2001. Fra databasens start og frem til i dag har det været sådan, at sygehuse selv bestemmer, hvor mange og hvilke oplysninger der skal sendes til SUP. Nogle hospitaler sender kun statistiske oplysninger af sted, mens andre videregiver alle de oplysninger, de har. På den måde er det meget tilfældigt, hvilke oplysninger der forefindes i SUP helt frem til 2010. Materialet er dermed meget ujævnt og sporadisk og viser nogle af de problematikker, man møder ved elektroniske arkivalier.

Forslaget til nye bestemmelser blev ændret i løbet af juli måned 2010. Det blev her vedtaget, at SUP først skal erstatte papirpatientjournaler og scannede patientjournaler fra det tidspunkt, hvor et sygehus overfører *alle* deres patientoplysninger til databasen.¹²⁶ Det er virkelig en stor ændring, som betyder, at bevaring af patientjournaler vil blive opretholdt som hidtil, indtil det pågældende sygehus laver en komplet

123 Korrespondance med Mette Hall-Andersen.

124 Journalnummer: 2007-321-05263: Notat af 22 februar 2008 af M. Hall-Andersen, Rigsarkivet, s. 4, og Journalnummer: 2008-009007, Referat b/k afdelingen af 18. januar 2010, s. 2; samtale med IT-arkitekt M. Z. Poulsen, Region Hovedstaden.

125 Indstilling om bevaring og kassationsbestemmelser for arkivalier fra kommuner og regioner efter 1. januar 2007, s. 8f.

126 Bekendtgørelse om bevaring og kassation af arkivalier hos sygehuse og hospitaler trådte i kraft 1. september 2010.

overførsel af informationer til SUP. Der vil dermed være kontinuitet i bevaringsformen for patientjournaler fra 1950 og indtil det punkt, hvor SUP tager over. Fra det tidspunkt, hvor landets sygehuse og hospitaler overfører alle oplysninger til SUP, vil der være tale om totalbevaring af patientoplysninger i Danmark. Ifølge mine oplysninger kan der dog stadig gå ti år, før man kan tale om en komplet database med total informationsoverførsel fra alle sygehuse.

På samme måde som med LPR var Statens Arkiver i forhold til SUP lige ved gøre sig afhængige af en digital database på et så tidligt tidspunkt, at kvaliteten af informationsniveauet kan diskuteres.

Spørgsmålet, er om de nye bestemmelser er et tegn på, at Statens Arkiver er ved at ændre fokus i sit syn på arkivalier generelt, eller om man kun er blevet opmærksom på de problemer, der har rejst sig i forhold til patientjournaler.¹²⁷

Bevaringsarbejdets virkelighed

Jeg foretog en rundringning til forskellige sygehuse og hospitaler for at finde ud af, hvordan der konkret bliver kasseret i patientjournaler i dag. Vi må huske, at de retningslinjer, som Statens Arkiver giver, kun er et krav om, hvad der som minimum skal bevares. Hvis en kommune eller et hospital ønsker at bevare mere, må de gerne det, men de skal selv bekoste og arrangere at få opbevaret de ekstra arkivalier.

Min rundspørge viste, at fem ud af tolv hospitaler kasserer efter Rigsarkivets retningslinjer, og de resterende syv har en vilje til at totalbevare.¹²⁸ De hospitaler, som totalbevarer patientjournaler, anser denne arkivaliegruppe som alt for værdifuld til at blive kasseret i. Mange gav udtryk for, at der tit bliver spurgt efter de gamle journaler, og efterspørgslen kommer især fra forskere. Rigshospitalet har på trods af de ekstra omkostninger, det har givet, valgt at totalbevare deres patientjournaler. Det samme gælder for Aalborg Sygehus, som på grund af pladsproblemer i 1980'erne hørte til et af de hospitaler, der pressede på for at få b/k-regler for patientjournaler.¹²⁹ Da reglerne kom i 1996,

¹²⁷ Ændringerne blev vedtaget efter, at jeg sendte resultaterne af denne undersøgelse til Statens Arkiver i juni 2010. Min rapport indeholdt en kritisk analyse af SUP's informationsniveau fra databasens start frem til i dag – det kan kun glæde mig, hvis disse argumenter har haft nogen indflydelse på behandlingen af sagen.

¹²⁸ Christensen 2010, bilag 2, s. 1f.

¹²⁹ Sag 1992-233-4, Læg: Sundhedsministeriet, brev til Sundhedsstyrelsen af 05.10.1988, s. 1, og sag 1992-233-4, læg: Aktuelle henvendelser fra sygehuse, brev fra Rigsarkivet af 6. september 1989.

blev der kasseret efter de nye principper, men det har sygehuset besluttet ikke at gøre igen. De fleste af de sygehuse, som totalbevarer, kører efter den model, at de scanner papirjournalen ind, før den bliver smidt væk. I modsætning til papirarkivalier skal de indscannede journaler bevares. De hospitaler, som har valgt at totalbevare patientjournaler på papir, bevarer kun for deres egen skyld. I samme øjeblik et sygehus lukker eller får en styrelse, som beslutter at skaffe sig af med arkivalierne, er der ikke nogen officiel instans til at tage sig af de ekstra bevarede journaler. Statens Arkiver har jo som sagt ikke pligt til at modtage mere, end hvad bevaringsbestemmelserne angiver.

Det mest overraskende er, at elleve ud af de tolv sygehuse stadig kører med papirjournaler.¹³⁰ På trods af, at mange bruger elektroniske systemer til at indføre resultater og notater, bliver samtlige indførelser printet ud og samlet i én papirjournal.¹³¹ Grunden er, at en elektronisk patientjournal er fragmentarisk bygget op i den forstand, at man for eksempel har ét system til at skrive notater i, et andet til at indhente prøveresultater, et tredje til temperaturmålinger, osv. Derfor er det mere overskueligt at have det hele samlet i papirform.

Flertallet af de adspurgte hospitaler anser altså patientjournaler for at være en så vigtig arkivaliegruppe, at de sætter ekstra resurser af til at bevare mere end det anbefalede. Desuden læner næsten alle sygehuse sig stadig op ad papirjournaler i det daglige arbejde, fordi de elektroniske systemer er meget fragmentarisk bygget op. På den måde er hospitalernes holdning til b/k og brug af patientjournaler helt anderledes end det, Statens Arkiver lægger op til skal bevares for eftertiden.

Kritik

At så mange sygehuse gerne vil totalbevare patientjournaler, tyder på, at de ikke mener, der bevares tilstrækkeligt materiale efter de gældende retningslinjer. Men ikke kun sygehusenes valg af bevaring indikerer uenighed. Der er mange eksempler på forskellige typer af forskere, som offentligt har tilkendegivet at være alarmeret over de nuværende regler.¹³² I Kristeligt Dagblad blev der i 2005 trykt flere artikler, der

130 Christensen 2010, bilag 2, s. 1f.

131 Christensen 2010, bilag 2, s. 1f.

132 Se eksempelvis: *At vogte kulturarven* 2006 bind 1 og 2: Anders Sode Pedersen: »Tekstreduktion og historiesyn«; Henrik D. Gautier og Asbjørn Hellum: »Uden for murene«; Birgit Kirkebæk: »Pointen ligger (også) i detaljen«; Ib Søgård: »Bevar patientjournaler«. Se også: Tina Kold Jensen og Axel Skytthe, »Vi spiller Hasard med Fremtidens Forskning«, *Jyllands-Posten* 24. dec. 2009; Morten Mikkelsen, »Medicinsk forskning mister

henleder opmærksomheden på forskningsprojekter, som ikke havde kunnet lade sig gøre på grundlag af arkivalier udtaget efter nuværende bevaringsbestemmelser.¹³³ Selv læger, som arbejder med registerforskning, henleder opmærksomheden på, at denne metode ikke bør stå alene.¹³⁴

Sygehusenes handlinger, og den omfattende kritik fra både læger og historikere, som tillige indbefatter arkivarer, burde give stof til eftertanke. Problemet i forhold til patientjournaler er ikke så meget selve bevaringsmetoden, men det ensidige fokus. Andre bevaringsmetoder har også deres begrænsninger.¹³⁵ Problemet er, at der primært bliver bevaret efter én metode, og at den metode er reduceret så kraftigt, at en forsker næsten er tvunget til at lave landsdækkende undersøgelser for at have data med en vis validitet. Der er som sagt ikke noget galt med landsdækkende kvantitative undersøgelser, men ved så konsekvent at følge ét bevaringsprincip har man netop valgt denne forskningsmetode som eneste mulige ved brug af patientjournaler som kilde. Man udelukker dermed muligheden for varieret forskning.

I de andre nordiske lande bliver der i langt større grad bevaret efter forskellige bevaringsprincipper. Det er tankevækkende, at et fælles træk ved både norsk, svensk og finsk bevaringsstrategi er, at de foruden at have retningslinjer for generelbevaring også har intensivbevaring på udvalgte steder. Det afskaffede man for Danmarks vedkommende i forhold til patientjournaler, da man afskaffede totalbevaring på Rigshospitalet. I Norge benyttede man sig frem til 1980'erne primært af periodiske udvalg, men senere blev et bredere spektrum af udvalgsmetoder taget i brug, som for eksempel valg af intensivdata-områder og repræsentative udsnit.¹³⁶ At bevare efter et repræsentativt udsnit blev dog med tiden mødt med så megen kritik, at det efter 1996 blev afskaffet som metode i Norges b/k-bestemmelser.¹³⁷

Det er tillige tankevækkende, at de andre nordiske lande har en bevaringsprocent på papirarkivalier, der ligger på omkring 20 % eller endnu mere.¹³⁸

vigtige data«, *Kristeligt Dagblad* 11. juni 2005; Morten Petersen og Peter Henningsen, »Når ræven vogter gæs«, *Kristeligt Dagblad* 13. juni 2005; Morten Mikkelsen, »Skarp norsk kritik af dansk arkivpolitik«, *Kristeligt Dagblad*, 13. juni 2005.

133 Mikkelsen 2005; Petersen og Henningsen 2005, jf. note 132.

134 Povl Munk-Jørgensen, »Forståelig begejstring – men registerforskning kan kun sjældent stå alene«, lokaliseret d. 6. august 2011 på www.sst.dk/Indberetning%20og%20statistik/Landspatientregisteret/LPR_25_jubi/Professor_psyk_hospital.aspx.

135 Linde 1971, s. 323; nærværende artikels afsnit om »Diskussionerne i 1970'erne«.

136 Bringslid 2009, s. 146f.

137 Bringslid 2009, s. 118.

138 Kanstrup 2009, s. 7. Der skal dog tages det forbehold, at grundlaget for selve udregningen af bevaringsprocenten kan variere fra land til land.

Statens Arkiver har opnået mange resultater i løbet af de sidste 15 år. Det meget store afleveringsefterslæb blev indhentet, og arkivaliernes tilgængelighed har aldrig været bedre. Der blev oprettet en it-sektion, og der er for nylig blevet bygget nye store magasiner på Kalvebod Brygge. Effektiviteten har betydet, at der i dag bliver bevaret meget, som let kunne være gået tabt, såfremt Statens Arkiver ikke havde fået indhentet afleveringsefterslæbet. Foruden mange terabytes gemt i elektronisk sags- og dokumenthåndterings-systemer (ESDH) har Statens Arkiver modtaget 5-10 kilometer arkivalier per år.¹³⁹ De høje kassationsprocenter er derfor kun én del af det, der er blevet arbejdet med på Statens Arkiver. Ikke desto mindre er denne artikels spørgsmål relevante at diskutere: Ligger 11 procents grænsen for bevaring i virkeligheden under grænsen for, hvad der er fagligt forsvarligt. Er bevaring efter primært én metode optimal? Er man ikke gået for langt i bestræbelserne på at producere let målbare resultater? Paradigmet i Statens Arkiver fokuserer på reduktion, men er det ikke nødvendigt at sigte i en anden retning nu?

Konklusion

Bevaring og kassation blev først et selvstændigt emne i 1960'erne, hvor forvaltningernes arkivalier for alvor begyndte at fylde op. På sygehuse var det først og fremmest de omfangsrige patientjournaler, det var svært at finde plads til, og Statens Arkiver nedsatte ad flere omgange forskellige udvalg, som skulle finde ud af, hvilke retningslinjer man skulle kassere efter. Men det var svært at blive enige, blandt andet fordi patientjournaler som arkivaliegruppe blev anset for at have en meget høj forskningsmæssig værdi. Der skulle flere tilløb til, og mange år gik, før de første konkrete retningslinjer tog form – men stadig, i første omgang, uden at kunne omsættes til praksis. Patientjournaler skiftede i den periode fra at blive behandlet som en unik arkivaliegruppe med særlig høj værdi til i 1993 at blive opfattet på linje med andre enstypesager med høj værdi. I forhold til både forvaltningerne og arkivaliegrupperne bevægede man sig i retning af at ensrette tilgangen til bevaring og kassation af enstypesager.

¹³⁹ Kanstrup 2005, s. 10; Noack 2006 s. 3; Statens Arkiver 2006, »Redegørelse om bevaring og kassation af offentlige arkivalier og om Statens Arkivers virke i forbindelse hermed«, *At vogte kulturarven*, bind 2, s. 20, 26.

Efter 1993 fandt et paradigmeskift sted i Statens Arkiver. Med indførelsen af et resultatkontraktsystem i 1994 mellem Kulturministeriet og Statens Arkiver, fik tilgangen til bevaring og kassation et resultatorienteret fokus. Det tidligere udgangspunkt i en vurdering af arkivaliernes genanvendelse, blev overskygget af målsætningen om at gennemføre resultater, hvor høje kassationsprocenter spillede en vigtig rolle. Dette resultatorienterede fokus fik stor betydning for, hvordan Statens Arkiver tilrettelagde sin bevarings- og kassationspolitik fremover.

Resultaterne lod ikke vente på sig. I 1996 kom de første bestemmelser for bevaring og kassation af sygehusarkivalier. Set i forhold til tidligere forslag blev der skåret drastisk i omfanget af bevarede arkivalier ikke bare på sygehusområdet, men også på det kommunale område. Patientjournaler blev nu bevaret efter retningslinjer, der tidligere blev anset for at være utilstrækkelige. Tanken om besparelser og reduktion blev videreført i 2003-bestemmelserne med det resultat, at der blev strammet endnu noget op i forhold til patientjournaler.

På trods af, at det økonomiske argument har været et stående refræn i Statens Arkivers b/k-politik, var det ikke økonomien, som i udgangspunktet pressede kassationsprocenten op. Det var derimod behovet for at vise målbare resultater og evne til at gennemføre en meget konsekvent bevaringspolitik. Store økonomiske besparelser var en ekstra gevinst i denne sammenhæng, ikke det nødvendige udgangspunkt. Men det økonomiske argument var stærkt. Det kunne lukke munden på selv den mest ihærdige kritiker og blev ofte brugt som forklaring på de høje kassationsprocenter.

Der er to problemer ved den bevaring af patientjournaler, som er en realitet i Statens Arkiver i dag. For det første bliver der primært bevaret efter én metode, og for det andet er denne metode reduceret så kraftigt, at en forsker næsten er tvunget til at lave landsdækkende undersøgelser for at få data med en vis validitet. Det er ikke metoden i sig selv, der er noget galt med, men det ensidige fokus og den lave bevaringsprocent. Tanken om reduktion og ressourcebesparelser medførte, at man accepterede laveste fællesnævner i forbindelse med nye bevaringstiltag. Dette gjaldt antallet af udvælgelsesmetoder såvel som bevaringsprocenten. Den konsekvente stikprøvemethodik med tilfældige udvalg har sat en grænse for, hvilke former for undersøgelser, det er muligt at foretage, hvis man forsker i materiale efter 1950. Det lader sig her ikke gøre at bygge på patientjournaler udvalgt efter særlige kriterier, medmindre disse kriterier dækker en stor relativ andel af det oprindelige materiale.

Et politisk pres udefra i form af krav om målbare resultater satte nogle mekanismer i gang, så Statens Arkiver som organisation ændrede tilgang og holdning i forhold til sygehusarkivalier. I dag kasseres der derfor så tæt på grænsen af, hvad det er forskningsmæssigt forsvarligt, at man burde diskutere, om det faktisk *er* forsvarligt. På trods af omfattende kritik af den førte bevaringspolitik og på trods af, at nogle sygehuse vælger selv at totalbevare patientjournaler, har Statens Arkiver ikke ændret holdning til bevaringsomfanget af denne arkivaliegruppe.

Det hævdes fra Statens Arkivers side, at hensynet til kontinuitet i bevaringspraksissen har bevirket, at tiden er forpasset med hensyn til et muligt paradigmeskift i forhold til papirarkivalier.¹⁴⁰ Men er det overhovedet nogensinde for sent med et paradigmeskift?

SUMMARY

Streamlining the State Archives

Appraisal and transfer of records – in other words: the complementary processes of preserving and scrapping archival material – did not become a real issue until the nineteen sixties, when the growth of public archives accelerated on an unprecedented scale. In health service institutions – specifically: hospitals – case files became increasingly difficult to store, and the director of the Danish State Archives appointed several committees who successively drafted guidelines on how to proceed. However, it proved difficult to establish consensus, let alone implement anything in practice. At the root of this lay the fact that medical case files are very important for research purposes. As time went on, the mood shifted from seeing hospital case records as a unique archival group to a more standardizing approach: all records that were structurally uniform, but concerned individual cases, ought to be handled according to the same principles.

In 1993, a paradigm shift took place in the State Archives. Following the introduction of a new system of appropriations based on so-called result contracts between the Ministry of Culture and the State Archives, the appraisal strategy changed. The erstwhile focus on how to consolidate material kept in registries for best possible future use tended to wane. Instead, clearly specified targets came to the fore, an important one being the scrapping rate. It ought to be as high as possible within the limits of the overall purpose: to preserve the historical and cultural heritage embodied in records – and, concurrently, to dispose of all material that was *not* required for that purpose.

Results were not long in coming. In 1996, the first actual regulation regarding hospital records became effective. The share of case files to be preserved was set on a level deemed insufficient during the deliberations of earlier years. The same approach dominated new instructions issued in 2003; on that occasion, the rules on hospital files were actually tightened a bit more.

140 Kanstrup 2009, s. 8.

In spite of frequent invocations of economic necessity, this consideration did not *per se* determine appraisal policy. Rather, it was the principle of quantified target setting that raised the scrapping rate. The demand for a firm hand and consequent administration was essential. Monetary savings was an extra benefit – most welcome indeed, but not a necessary point of departure. It proved forceful as an argument, though, silencing even persistent critics who confronted management with the problems high scrapping rates would incur.

Two major problems haunt the way hospital case records are currently preserved. First, selection criteria are not sufficiently variegated; secondly, archives from individual institutions are so severely reduced that researchers find themselves more or less obliged to perform nationwide studies – instead of being able to rely on local sources – in order to establish representative, unbiased dataset. The chosen procedure of random selection is by itself all-right, but is carried out too uniformly in method and too fragmentarily in scope, without due consideration of the need for covering special types of cases that may be important even though they do not occur very frequently.

External political pressure for measurable results activated a mechanism of changing attitudes and approaches towards medical case files. The Danish State Archives may not actually overstep the bounds of what is defensible in order to secure adequate material for future research, but the path followed is so close to the brink that a debate about the question is justified.